

Riktlinje

Riktlinje för utbyggnad av allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper i Norrköpings kommun



Antagen i SPN: 24-01-16, SPN 2023/0894
Antagen i BMN: 24-01-17, BMN 2023/0182
Antagen i Nodra AB:s styrelse: 23-12-16

Begreppslista

ABVA:	Allmänna bestämmelser om användande av allmänna vatten- och avloppsanläggningar.
Allmänna vattentjänster:	Tjänster för vatten- och avloppsförsörjning som kommunen ansvarar för att tillhandahålla genom en allmän anläggning.
Avloppsvatten:	Brukat vatten från hushåll, industrier eller andra verksamheter. Innefattar även dagvatten inom detaljplanelagt område.
Avrinningskoefficient:	Koefficient som beskriver hur stor del av nederbörden som avrinner efter förluster genom avdunstning, infiltration och magasinering i växtlighet eller markytans ojämnheter.
Avrinningsområde:	Det område från vilket vatten dräneras till ett vattendrag uppströms en viss punkt. Begränsas av höjdryggar.
Bebyggelsegrupp:	Område med samlad bebyggelse (enligt LAV samt prop. 2005/06:78 bebyggelse om 20-30 hus med ett avstånd om maximalt 100 m mellan varandra).
Dagvatten:	Vatten i form av nederbördsvatten, framträngande grundvatten och spolvatten som tillfälligt rinner eller lägger sig på markytan inom områden med samlad bebyggelse.
Dricksvatten:	Vattnet som fås i kranen. Används som dricksvatten men även till andra ändamål.
Enskild anläggning:	VA-anläggning eller annan anordning för vattenförsörjning eller avlopp som inte är eller ingår i en allmän anläggning.
Gemensamhetsanläggning:	VA-anläggning eller annan anordning som ägs och tas om hand av ett flertal fastigheter gemensamt.
Grundvatten:	Vatten som återfinns i jorden eller berggrunden där hållrummen är helt vattenfyllda.
Hälsorekvisit:	Villkor för skydd av människors hälsa enligt lagen om allmänna vattentjänster.
Klimatfaktor:	Värde som används för att beräkna hur klimatförändringar väntas inverka på exempelvis nederbördsmängden.
Ledningsnät:	System av rör som leder dricksvatten från vattenverk och avloppsvatten till reningsverk samt dränerings- och dagvatten från husgrunder, gator och torg.
Miljö kvalitetsnorm:	Anger vilken kvalitet (status) en vattenförekomst ska ha nått vid en viss tidpunkt.

Miljörekvisit:	Villkor för skydd av miljön enligt lagen om allmänna vattentjänster.
Personekvivalent:	Den mängd föroreningar som motsvarar det genomsnittliga utsläppet per person och dag mätt i biokemisk syreförbrukning.
Recipient:	Vattendrag, sjö, hav eller grundvatten som renat spillvatten och dagvatten leds till.
Reningsverk:	Anläggning som renar brukat spillvatten för att sedan släppa ut vattnet till recipient.
Skyfall:	Större mängd nederbörd som faller under kort tid, enligt SMHI minst 50 mm på en timme eller minst 1 mm på en minut.
Spillvatten:	Vatten från toaletten (svartvatten) tillsammans med bad-, disk- och tvättvatten (BDT-vatten eller gråvatten).
Tillskottsvatten:	Vatten i avloppsnätet som inte är spillvatten utan härrör från nederbörd, grundvatten, hav och läckage från dricksvattenledningar.
Täckningsgrad:	Nyckeltal som beskriver förhållandet mellan intäkt och kostnad för VA-utbyggnad.
VA:	Vatten och avlopp.
VA-huvudman:	Den som äger en allmän VA-anläggning, i Norrköpings kommun Nodra AB.
VA-taxa:	Avgift som VA-huvudmannen tar ut för allmänna vattentjänster.
Vattenförekomst:	Sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten klassade i Vatteninformationssystem Sverige (VISS).
Vattenskyddsområde:	Mark- eller vattenområde till skydd för en grund- eller ytvattentillgång som nyttjas eller kan antas komma att nyttjas för vattentäkt.
Vattentjänstplan:	Lagstadgad plan som beskriver kommunens långsiktiga planering över hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Innehåller bland annat en plan över hur kommunen planerar att bygga ut allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper som saknar tillfredsställande VA-försörjning.
Vattentäkt:	Naturlig sötvattenförekomst som nyttjas till dricksvattenförsörjning.
Verksamhetsområde:	Avgränsat område inom vilket VA-försörjning sker genom allmänna anläggningar. Fastställs av kommunfullmäktige.
Små avlopp:	Avloppsanläggningar dimensionerade för en belastning upp till 200 personekvivalenter.

Sammanfattning

Följande dokument utgör Norrköpings kommuns riktlinje för utbyggnad av allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper som saknar tillfredsställande VA-försörjning. Riktlinjen syftar till att vägleda och underlätta kommunens arbete med utbyggnad av allmänna vattentjänster samt leda till en systematisk och rättssäker bedömning som beaktar hälso-, miljö- och samhällsfaktorer.

I riktlinjen presenteras kommunens metod för bedömning av behovet av allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper som saknar tillfredsställande VA-försörjning. Bedömningarna syftar till att utreda om inrättandet av en allmän VA-anläggning behövs med hänsyn till skydd av människors hälsa eller miljön. För de bebyggelsegrupper där ett behov av kommunalt verksamhetsområde kan konstateras behöver behoven prioriteras. I riktlinjen presenteras en prioriteringsmodell som omfattar 17 faktorer för hälsoskydd, miljöskydd och samhälle. Resultatet av prioriteringsmodellen är en rangordnad lista över samtliga områden där behov av allmänna vattentjänster har konstaterats. Listan kan sedan arbetas om till en utbyggnadsplan som beaktar logik i utbyggnadsordning, etappindelning samt tillgång till personella och ekonomiska resurser.

Riktlinjen presenterar även kommunens arbetsprocesser vid behovsbedömning och prioritering av allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper där tillfredsställande VA-försörjning saknas. Vidare presenteras arbetsprocesser för initiering av VA-utbyggnad, övertagande av enskilda anläggningar samt uppföljning av anslutningar.

Riktlinjen har utarbetats av en arbetsgrupp bestående av följande personer

Samhällsbyggnadskontoret

Maria Rothman

Magnus Gullstrand

Robert Kihlén

Therese Boman

Nodra AB

Niclas Piekart

Ramboll

Jonas Cronebäck

Wilma Norlin

Innehåll

Inledning	6
Syfte	6
Målgrupp.....	7
Ansvarsfördelning och lagstiftning	8
Lagstiftning	8
Vattendirektivet.....	8
Dricksvattendirektivet	9
Lagen om allmänna vattentjänster	9
Miljöbalken	9
Plan- och bygglagen.....	10
Jordabalken.....	10
Föreskrifter, riktlinjer och bestämmelser	11
Livsmedelsverkets dricksvattenföreskrifter	11
ABVA	11
Riktlinje för små avlopp	11
Riktlinje för hållbar dagvattenhantering.....	12
Den enskildes ansvar	12
Kommunens ansvar och ansvarsfördelning	12
Behovsbedömning för allmänna vattentjänster	13
Identifiering av bebyggelsegrupper	13
Dricksvatten.....	14
Kvantitet	14
Kvalitet.....	15
Förutsättningar för enskild dricksvattenförsörjning	16
Spillvatten	16
Risk för påverkan på hälsa.....	17
Risk för påverkan på miljön.....	17
Förutsättningar för enskilt omhändertagande av spillvatten	17
Dagvatten	18
Dagvatten fastighet	18
Dagvatten gata	20
Prioritering av allmänna vattentjänster	22
Hälsoskydd	23
Miljöskydd.....	24
Samhälle.....	25
Arbetsprocesser	27
Roller och ansvar.....	27
Framtagande av VA-utbyggnadsplan.....	28
Behovsbedömning i områden som inte identifierats i vattentjänstplanen	29
Initiering av VA-utbyggnad	30
Områden där VA-utbyggnad bör föregås av detaljplaneläggning	31
I väntan på allmän VA-anläggning	32
Ta över och allmänförklara anläggningar	32
Uppföljning av anslutningar	33
Referenser	34

Inledning

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel. I Sverige har vi god tillgång till rent vatten och endast 0,5 till 1 procent av allt tillgängligt sötvatten används. Detta gör att många tar rent vatten för givet, men för att säkerställa tillgång till rent vatten även i framtiden krävs ett gemensamt ansvar.

Det vatten som används till dricksvatten i den allmänna anläggningen hämtas från en vattentäkt, renas i ett vattenverk och levereras som dricksvatten i kranen. Använt dricksvatten rinner via avloppet till avloppsreningsverk där det renas och återlämnas till naturen och släpps ut till ett vattendrag, en sjö eller havet. I reningsverket avskiljs fosfor och kväve, näringsämnen som alla levande organismer behöver i viss mängd. Ämnena avskiljs då sjöar, vattendrag och hav drabbas av övergödning och syrebrist om halterna blir för höga. Vid avskiljningen blir näringsämnena en del av slammet som sedan kan användas som gödsel på våra åkrar (Svenskt vatten, 2019).

Det vatten som faller som nederbörd och som rinner från ytor såsom hustak, vägar och parkeringsplatser är dagvatten. I stadsmiljö leds dagvattnet vanligtvis via ledningar till närliggande vattendrag eller sjöar. Föroreningar som dagvattnet tar med sig kan påverka recipienterna och deras ekosystem och därmed kan dagvattnet behöva renas innan det släpps ut till sjöar, hav och vattendrag. Klimatförändringar väntas medföra intensivare nederbörd och därmed fler och kraftigare regn. Risken för översvämningar i samband med extrema regn och spridning av föroreningar med dagvattnet kommer därför att öka (Klimatanpassning, 2023).

Syfte

Följande dokument utgör Norrköpings kommuns riktlinje för utbyggnad av allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper som saknar tillfredsställande VA-försörjning. Riktlinjen beskriver en metod för bedömning av behov och prioritering av utbyggnad av allmänna vattentjänster.

Riktlinjen syftar till att vägleda och underlätta kommunens arbete med utbyggnad av allmänna vattentjänster samt leda till en systematisk och rättssäker bedömning som beaktar hälso-, miljö- och samhällsfaktorer. Vid tillämpning av riktlinjen är målet att behovet av VA-försörjning ska tillgodoses på ett sätt som:

- är förutsägbart och baseras på gemensamma principer som beaktar miljö, hälsa och samhälle
- möjliggör systematisk prioritering av VA-utbyggnad
- skyddar känsliga recipienter
- minskar föroreningsbelastning från hushåll i syfte att uppnå miljö kvalitetsnormer i vattenförekomster

Målgrupp

Riktlinjen är avsedd för de som vid handläggning eller beslut hanterar frågor som rör VA-försörjning. Den huvudsakliga målgruppen omfattar samhällsplaneringsnämnden (SPN), byggnads- och miljöskyddsnämnden (BMN) samt kommunens VA-huvudman, Nodra AB. Riktlinjen är styrande för BMN, SPN samt Nodra AB:s styrelse och därmed tas beslut om riktlinjens fastställande på denna nivå.

VA-riktlinjen uppdateras vid behov, exempelvis vid tillkommande eller förändrad lagstiftning samt vid förändringar i kommunens organisation.

Ansvarsfördelning och lagstiftning

Lagstiftning

VA-försörjningen styrs av ett flertal lagar, riktlinjer och bestämmelser. I efterföljande avsnitt beskrivs ett urval av den lagstiftning som bedöms vara mest relevant för planering och utbyggnad av allmänna vattentjänster.

Vattendirektivet

EU:s ramdirektiv för vatten (vattendirektivet) reglerar förvaltningen av medlemsländernas vatten. Direktivet anger att medlemsländerna ska förvalta sina vattenresurser så att kommande generationer ska få tillgång till vatten av god kvalitet i tillräcklig mängd (2000/60/EG). I Sverige är vattendirektivet införlivat i nationell lagstiftning huvudsakligen genom miljöbalken, vattenförvaltningsförordningen samt förordning om vattendelegationer.

Sverige är indelat i fem vattendistrikt (se figur 1) som baseras på avrinningsområden där en länsstyrelse i varje distrikt utgör vattenmyndighet. Norrköpings kommun tillhör huvudsakligen Södra Östersjöns vattendistrikt men mindre delar av kommunen tillhör även Norra Östersjöns vattendistrikt. Vattenmyndigheten tar var sjätte år fram ett åtgärdsprogram för distriktet som belyser vilka åtgärder statliga och kommunala myndigheter ska genomföra inom sina respektive ansvarsområden. De administrativa åtgärderna är bindande och ska leda till fysiska åtgärder i miljön.



Figur 1. Sveriges vattendistrikt enligt vattenmyndigheten (Källa: VISS).

För att bedöma statusen för yt- och grundvatten har vattnet inom vattendistriktet delats in i enheter som benämns vattenförekomster. Varje vattenförekomst har tilldelats en miljö kvalitetsnorm (MKN) som är ett mått på den kvalitet som vattenförekomsten ska ha vid en viss tidpunkt. Ytvattenförekomster har MKN för ekologisk status och kemisk status. Grundvattenförekomster har MKN för kemisk status och kvantitativ status. Recipienternas MKN och statusklassningar återfinns i Vatteninformationssystem Sverige (VISS).

Dricksvattendirektivet

EU:s dricksvattendirektiv anger de krav som ska vara uppfyllda för vatten som är avsett att användas som dricksvatten (EU/2020/2184). Dricksvattendirektivet är i Sverige införlivat genom Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten.

Lagen om allmänna vattentjänster

Lagen om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) syftar till att säkerställa att vatten- och avloppsförsörjning ordnas ur ett långsiktigt perspektiv med hänsyn till skydd för människors hälsa och miljön (SFS 2006:412). Vattentjänstlagen reglerar förhållandet mellan kommunen, VA-huvudmannen och fastighetsägaren.

Enligt vattentjänstlagen är det kommunens skyldighet att ordna vattentjänster om det med hänsyn till skydd för människors hälsa eller miljön behöver ordnas i ett större sammanhang för befintlig eller blivande bebyggelse (SFS 2006:412, 6 §). Det är kommunens ansvar att utreda om det finns ett behov av allmänna vattentjänster. Om behov konstateras ska kommunfullmäktige ta beslut om inrättande av verksamhetsområde. Fastighetsägare inom verksamhetsområdet ska betala avgifter för vattentjänsterna enligt gällande VA-taxa.

Den 1 januari 2023 infördes ett tillägg i 6 § i vattentjänstlagen som medför att kommunen i sin bedömning av behovet av allmänna vattentjänster ska ta särskild hänsyn till möjligheten att tillgodose behovet genom en enskild anläggning. Den enskilda anläggningen måste kunna godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Vidare infördes ett tillägg som innebär att det i varje kommun ska finnas en vattentjänstplan som beskriver kommunens långsiktiga VA-planering. Vattentjänstplanen ska ge förutsättningar för en god planering i arbetet med att ordna allmänna vattentjänster samt ge berörda insyn och möjlighet till deltagande i processen. Vattentjänstplanen ska även innehålla en beskrivning av VA-anläggningens funktion vid skyfall. Enligt förarbeten till vattentjänstlagen bör planeringshorisonten i vattentjänstplanen vara 12 år.

Miljöbalken

Miljöbalken syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö (SFS 1998:808). Vid VA-planering och bedömning om enskild VA-försörjning tillämpas ett flertal paragrafer ur miljöbalken.

Enligt miljöbalken ska avloppsvatten avledas och renas eller omhändertas på annat sätt så att inte olägenhet för människors hälsa eller miljön uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar utföras (9 kapitlet 7 §).

Miljöbalken innehåller allmänna hänsynsregler vilka har som grundläggande syfte att förebygga negativa miljöeffekter av verksamheter och åtgärder samt öka miljöhänsynen. Reglerna gäller för all verksamhet och ska tillämpas parallellt med övrig lagstiftning. Miljöbalkens försiktighetsprincip innebär att risken för negativ påverkan på människors hälsa och på miljön gör att verksamhetsutövaren (vid enskild avloppsförsörjning alltså fastighetsägaren) är skyldig att vidta åtgärder. Utövaren ska förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Rimlighetsprincipen innebär att kraven på skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått ska vara rimliga där kostnaden ska vägas mot åtgärdens nytta.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen reglerar planläggning av mark och vatten samt byggande. Bestämmelserna i lagen syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer (SFS: 2010:900).

Lagen anger att mark- och vattenområden ska användas för det ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov (2 kapitlet 2 § SFS: 2010:900). Kommunen har planmonopol enligt plan- och bygglagen vilket innebär att kommunen har ansvar för planeringen av mark- och vattenområden. Planmonopolet innefattar både översiktsplaner och detaljplaner.

Jordabalken

Jordabalken reglerar frågor om fast egendom. Enligt lagen ska den som avser att utföra eller låta utföra grävning eller liknande arbete på sin fastighet vidta de skyddsåtgärder som kan anses nödvändiga för att förebygga skada på angränsande fastigheter (3 kapitlet 3 § SFS:1970:994). I praktiken innebär detta att fastighetsägare inte får vidta åtgärder på egen mark som riskerar att medföra en olägenhet för omkringliggande fastigheter.

Föreskrifter, riktlinjer och bestämmelser

Livsmedelsverkets dricksvattenföreskrifter

Livsmedelsverkets dricksvattenföreskrifter innebär bindande kvalitetskrav för anläggningar som i genomsnitt tillhandahåller minst 10 m³ per dygn eller försörjer minst 50 personer med dricksvatten. Det ställs även krav på provtagning hos användare, både vid egen anläggning samt vid avtalsanslutning. För privata dricksvattenanläggningar som tar vatten från egen vattentäkt och som försörjer fler än 50 personer eller mer än 10 m³ per dygn gäller samma lagstiftning med kvalitetskrav och krav på provtagning (LIVSFS 2022:12).

ABVA

Enligt vattentjänstlagen får kommunen meddela ytterligare föreskrifter för användningen av den allmänna VA-anläggningen. Kommunfullmäktige preciserar då ansvarsförhållandena i ett samlat dokument, Allmänna bestämmelser om användande av allmänna vatten- och avloppsanläggningar (ABVA). I Norrköpings kommuns ABVA specificeras ett antal regler för användandet av den allmänna VA-anläggningen.

Riktlinje för små avlopp

Norrköpings kommuns riktlinje för små avlopp (antagna av BMN 2018-03-21 § 54) syftar till att vägleda och underlätta myndighetens handläggning av små avloppsanläggningar. I riktlinjen beskrivs hantering av enskilda avloppslösningar samt huruvida normal eller hög skyddsnivå ska råda. Enligt riktlinjen ska hög skyddsnivå för miljöskydd gälla:

- inom kommunens vattenskyddsområden (primära och sekundära skyddszoner)
- inom områden med klass 1 i kommunens Naturvårdsprogram där naturvärden kan påverkas av avloppsutsläpp
- inom avrinningssträcka 100 m från kusten
- inom avrinningssträcka 100 m från sjöar och vattendrag som är klassade i VISS
- inom områden där den sammanlagda belastningen är eller riskerar att bli hög på grund av antalet utsläppskällor

Hög skyddsnivå för hälsoskydd ska gälla:

- där dricksvatten riskerar att påverkas
- där badvatten riskerar att påverkas
- inom områden där den sammanlagda belastningen är eller riskerar att bli hög på grund av antalet utsläppskällor

För övriga områden ställs krav enligt normal skyddsnivå för både miljö- och hälsoskydd.

Riktlinje för hållbar dagvattenhantering

Riktlinje för hållbar dagvattenhantering (beslutad av KCVD, Forum för kontorschef samhällsbyggnadskontoret och verkställande direktör, Nodra AB 2019-04-03) syftar till att tydliggöra kommunens ambitioner för en hållbar dagvattenhantering, bidra till ökad medvetenhet samt underlätta för att principer för en hållbar dagvattenhantering integreras i samhällsbyggnadsprocessen. Riktlinje för hållbar dagvattenhantering är uppdelad i fem områden:

1. Dialog, samarbete och en tydlig ansvarsfördelning
2. Bebyggelse med en effektiv, robust och långsiktigt hållbar dagvattenhantering
3. Alla bidrar till att ta hand om dagvattnet
4. Friska kustvatten, sjöar, vattendrag och grundvatten
5. Dagvatten som en tillgång i den bebyggda miljön

Den enskildes ansvar

Den enskilde har det yttersta ansvaret för att inte skapa olägenhet som kan påverka människors hälsa eller miljön, detta gäller även frågor kopplade till VA-försörjning.

Den enskilde fastighetsägaren inom ett verksamhetsområde har skyldigheter och rättigheter enligt vattentjänstlagen och ABVA. En allmän VA-anläggning ska användas så att det inte uppstår olägenhet för VA-huvudmannen eller annan. Det får inte uppstå svårigheter för huvudmannen att uppfylla kraven från miljö- och hälsoskyddssynpunkt eller att i övrigt uppfylla sina skyldigheter enligt lag, författning och avtal.

Utanför verksamhetsområdet ansvarar den enskilde för VA-försörjningen. Enligt miljöbalken ska avloppsvatten avledas och renas eller tas omhand på annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. Det är även den enskildes ansvar att följa de krav på åtgärder som ställs från berörda myndigheter.

Kommunens ansvar och ansvarsfördelning

Kommunen har det övergripande ansvaret för VA-planeringen och att uppfylla de krav som ställs i lagar och riktlinjer. Kommunfullmäktige ansvarar för att fastställa verksamhetsområden samt VA-taxa för de allmänna vattentjänsterna. VA-huvudmannen är den som äger och driver den allmänna VA-anläggningen.

I Norrköpings kommun är samhällsplaneringsnämnden (SPN) ansvarig för fysisk planering enligt plan- och bygglagen. Byggnads- och miljöskyddsnämnden (BMN) ansvarar för tillsyn och prövning enligt plan- och bygglagen och miljöbalken samt tillsyn enligt livsmedelsverkets dricksvattenföreskrifter. VA-huvudmannen (Nodra AB) har ansvar för planering och utförande av allmän VA-försörjning enligt vattentjänstlagen.

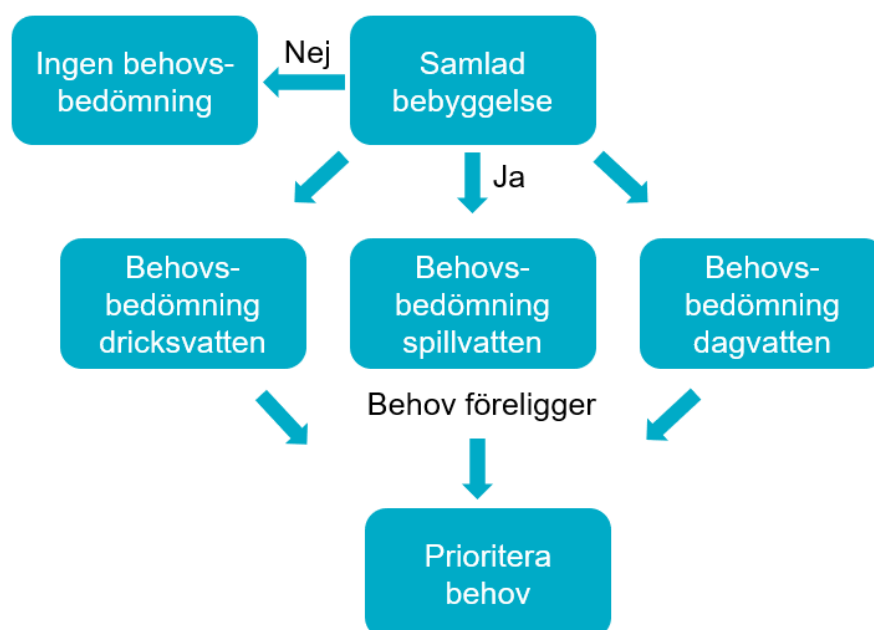
Länsstyrelsen utövar tillsyn över att kommunen följer vattentjänstlagen, miljöbalken och plan- och bygglagen.

Behovsbedömning för allmänna vattentjänster

I efterföljande avsnitt beskrivs kommunens metod för bedömning av behovet av allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper som saknar tillfredsställande VA-försörjning. Bedömningarna syftar till att utreda om inrättandet av en allmän VA-anläggning behövs med hänsyn till skydd av människors hälsa eller miljön.

Om information saknas för att genomföra behovsbedömningen för ett visst område bör området klassificeras som utredningsområde. När kompletterande information har tagits fram slutförs behovsbedömningen för aktuellt område.

Ett processschema för metoden för behovsbedömning visas i figur 2. Om ett område anses utgöra en samlad bebyggelse utförs behovsbedömningen för samtliga vattentjänster. Begreppet samlad bebyggelse refererar till ett tidigare begrepp i plan- och bygglagen men definieras här som 20-30 hus med ett avstånd om maximalt 100 m mellan varandra (prop. 1955:121 s. 61, prop. 2005/06:78 s. 42). Om området redan ingår i verksamhetsområde för en eller flera vattentjänster görs behovsbedömningen endast för övriga vattentjänster.



Figur 2. Processchema för metod av behovsbedömning av allmänna vattentjänster.

Identifiering av bebyggelsegrupper

Enligt vattentjänstlagen är en förutsättning för kommunens skyldighet att upprätta verksamhetsområde att tjänsterna ska ordnas i ett större sammanhang. Enligt förarbeten till vattentjänstlagen har 20-30 hus med ett avstånd om maximalt 100 m mellan varandra (prop. 1955:121 s. 61, prop. 2005/06:78 s. 42) ansetts utgöra ett riktmärke. Detta under förutsättning att det finns ett behov med hänsyn till skydd för människors hälsa och/eller miljön.

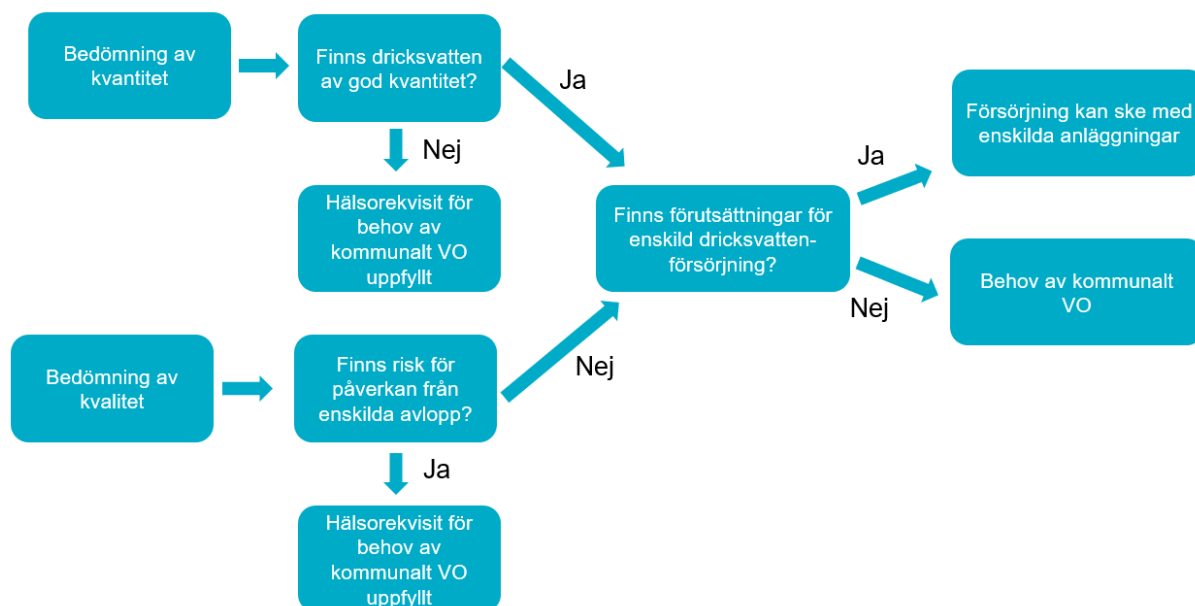
För att identifiera de områden där behovsbedömningen bör göras utreds vilka områden i kommunen som utgörs av (eller i framtiden kommer utgöras av) 20 hus med maximalt 100 m mellan varandra, eller är beläget mindre än 200 m från befintligt verksamhetsområde samt bedöms ha ett planmässigt samband med bebyggelsen inom verksamhetsområdet. Exempel på planmässigt samband är att bebyggelsegruppen tillhör samma detaljplan eller är beroende av samma tillfartsväg.

Gällande framtida bebyggelse (12 års-perspektiv) bör bindande beslut om byggnation eller bebyggelseutveckling finnas vilket innebär att beslut om planuppdrag ska ha tagits av SPN.

Kravet på kommunalt ansvar kan inträda i områden med färre än 20 hus, då med hänsyn till att kraven för skydd av människors hälsa och miljön ska uppfyllas. I dessa fall kan det vara relevant att utföra behovsbedömningen ändå, detta gäller exempelvis om området är beläget i primär zon för vattenskyddsområde eller om betydande risker avseende begränsad vattentillgång kan påvisas.

Dricksvatten

Bedömningen av behov av kommunalt verksamhetsområde för dricksvatten omfattar bedömning av dricksvattenkvantitet samt dricksvattenkvalitet. Bedömningarna avser utreda om VA-försörjningen behöver ordnas allmänt med hänsyn till skyddet för människors hälsa. I figur 3 visas ett processschema för metoden.



Figur 3. Processchema för metod av behovsbedömning av dricksvatten.

Kvantitet

Bedömningen av kvantitet avser att utreda om tillgång på dricksvatten av god kvantitet finns i området. Om dricksvattenkvantiteten är begränsad kan detta utgöra skäl för uppfyllnad av hälsorekvisitet enligt vattentjänstlagen.

I första hand bör det undersökas om det finns en klassad grundvattenförekomst i VISS i området. Om så är fallet ska klassificering avseende kvantitativ status beaktas. Om den kvantitativa statusen inte är god finns inte förutsättning för stora vattenuttag och därmed bör hälsorekvisitet anses vara uppfyllt.

I områden där klassad grundvattenförekomst saknas kan kvantitet bedömas genom analys av Sveriges geologiska undersöknings (SGU:s) kartvisare Grundvattenmagasin och Grundvattentillgång i små magasin. Antaget att dricksvattenbehovet är 150 liter per dygn och person och att bebyggelsestätheten är ett hushåll per 2500 m² bör grundvattentillgången vara minst 1 000 liter per dygn och hektar för att dricksvatten av god kvantitet ska anses finnas. Dricksvattenkvantitet kan även bekräftas genom bedömning av vattenmängd i befintliga brunnar i området enligt SGU:s Brunnsarkiv.

Kvalitet

Bedömningen av kvalitet avser att utreda om tillgång på dricksvatten av god kvalitet finns i området. Påverkan från enskilda avlopp kan utgöra bristande kvalitet och därmed skäl för uppfyllnad av hälsorekvisitet enligt vattentjänstlagen. Det kan även finnas andra faktorer som påverkar dricksvattenkvaliteten, exempelvis påverkan från lantbruk eller kända föroreningar i berggrund eller från förorenade områden. Dessa faktorer påverkan på kvaliteten bör beaktas i bedömningen om uppgifter finns om att dessa risker förekommer i området.

Risk för påverkan från enskilda avlopp kan bedömas med Länsstyrelsens GIS-verktyg för planering och tillsyn av små avlopp. Verktöget beaktar bland annat jordart, jorddjup, topografiska förutsättningar och bebyggelsestäthet. I områden där kartan indikerar risk eller stor risk för påverkan från enskilda avlopp bör dricksvattenbrunnarnas typ beaktas genom analys av SGU:s brunnsarkiv. Om brunnens djup överstiger jorddjupet så är brunnen borrade.

Bergborrade brunnar löper mindre risk för kontaminering av enskilda avloppsanläggningar eftersom vattnet tas från sprickor i berggrunden. Detta under förutsättning att brunnarna är täta. Att en förorening ska transporteras till en dricksvattenbrunn i berg förutsätter att föroreningen släpps till samma spricksystem som brunnen är belägen i, att grundvattnet färdas i en riktning så att föroreningen transporteras från avloppsanläggningen till dricksvattenbrunnen samt att transporten är av tillräckligt hög hastighet så att föroreningen inte bryts ned på vägen. Sannolikheten att dessa förutsättningar uppfylls i en bergborrade brunn bedöms som låg.

Om fler än 20 procent av dricksvattenbrunnarna är grävda i områden där risk för påverkan från enskilda avlopp identifierats bör hälsorekvisitet anses vara uppfyllt eftersom det finns ett allmänt intresse som behöver skyddas. Om fler än 20 procent av dricksvattenbrunnarna är av okänd typ bör inventering utföras för att fastställa risk för påverkan från enskilda avlopp.

Förutsättningar för enskild dricksvattenförsörjning

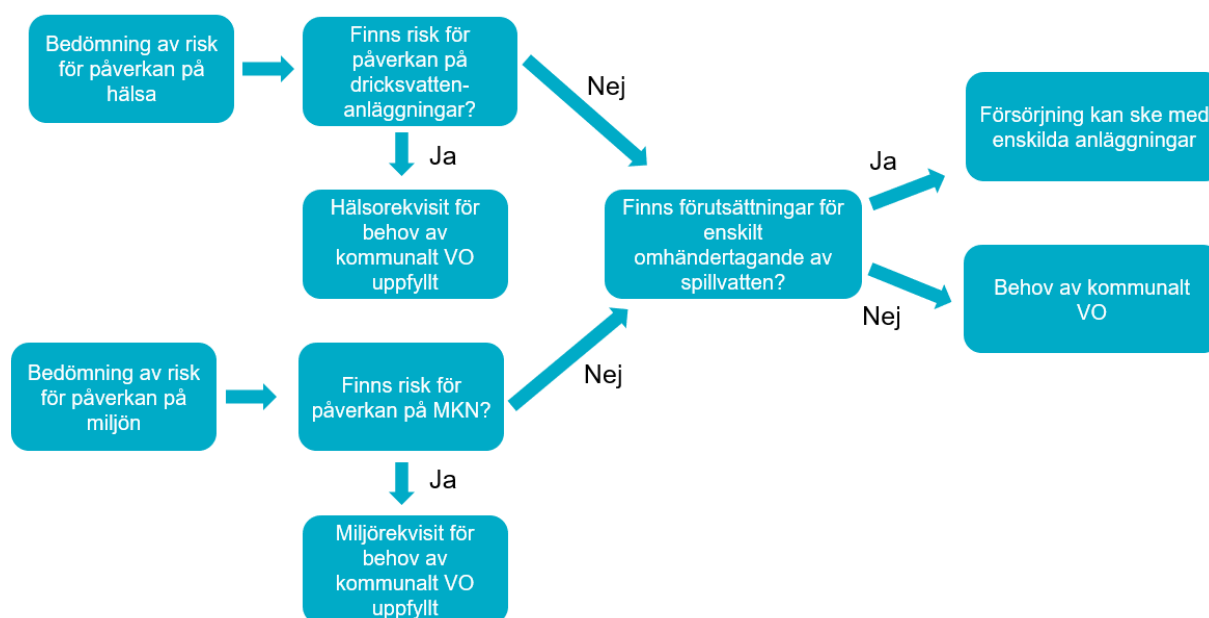
Enligt 6 § i vattentjänstlagen ska kommunen i sin bedömning av behovet av allmänna vattentjänster ta särskild hänsyn till möjligheten att tillgodose behovet med enskilda anläggningar. Detta under förutsättning att den enskilda anläggningen kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Om kommunen förordar enskild dricksvattenförsörjning i ett område bör kommunen visa att tillgång till dricksvatten av god kvantitet och kvalitet finns samt att inrättandet av enskilda anläggningar är praktiskt genomförbart. Dricksvattenkvantitet och kvalitet bör verifieras genom provpumpning och provtagning. Vidare bör rimligheten i inrättandet av reningsanläggningar för dricksvatten beaktas då vissa kvalitetsproblem kräver avancerad rening vilket kan vara kostsamt för enskilda fastighetsägare.

Den praktiska genomförbarheten avseende inrättandet av enskilda anläggningar innebär att tomterna måste vara minst 1 000 m² (med hänsyn till dricksvattentillgång samt säkerhetsavstånd mellan dricksvattenanläggningar och avloppsanläggningar). Alternativt kan fastighetsägare bilda en gemensam anläggning, detta förutsätter dock att det finns en vilja från fastighetsägare samt att det inte finns planmässiga hinder för bildandet. Exempel på planmässiga hinder är att inte detaljplanen inte avsatt någon yta för en gemensam anläggning.

Spillvatten

Bedömningen av behov av kommunalt verksamhetsområde för spillvatten omfattar bedömning av risk för påverkan på människors hälsa samt risk för påverkan på miljön. I figur 4 visas ett processschema över metoden.



Figur 4. Processchema för metod av behovsbedömning av spillvatten.

Risk för påverkan på hälsa

Vid bedömning av risk för påverkan på människors hälsa bör både allmänna och enskilda dricksvattenanläggningar studeras. Påverkan från enskilda avlopp kan utgöra bristande kvalitet och därmed skäl för uppfyllnad av hälsorekvisitet enligt vattentjänstlagen.

Om bebyggelsegruppen ingår i primär zon för vattenskyddsområde ska inte enskilda avlopp tillåtas för bebyggelsegruppen och därmed kan hälsorekvisitet anses uppfyllt. I sekundär zon kan avloppsanläggningar som uppnår hög skyddsnivå avseende hälsa tillåtas. Det bör noteras att detta förhållningssätt förutsätter att kravet om samlad bebyggelse är uppfyllt.

Påverkan på enskilda dricksvattenanläggningar bedöms på samma sätt som vid risk för påverkan från enskilda avlopp vid behovsbedömning för dricksvatten. Om fler än 20 procent av brunnarna är grävda i områden där risk för påverkan från enskilda avlopp identifierats bör hälsorekvisitet anses vara uppfyllt.

Risk för påverkan på miljön

Enskilda avlopp riskerar att bidra till övergödning genom utsläpp av näringsämnen. Risk för enskilda avlopps påverkan på miljön kan utgöra skäl för uppfyllnad av miljörekvisitet enligt vattentjänstlagen.

Risk för påverkan på miljön kan bedömas genom närhet till klassad ytvattenförekomst samt recipientens ekologiska statusklassning. Vattenförekomstens statusklassning återfinns i VISS. Om statusen är måttlig eller otillfredsställande och enskilda avlopp bedöms vara en påverkanskälla anses miljörekvisitet vara uppfyllt.

Risk för påverkan på miljön bör även bedömas med länsstyrelsens GIS-stöd (risk för utsläpp av fosfor och kväve). Om verktyget visar risk eller stor risk för påverkan på miljön anses miljörekvisitet vara uppfyllt.

Förutsättningar för enskilt omhändertagande av spillvatten

Enligt 6 § i vattentjänstlagen ska kommunen i bedömningen ta särskild hänsyn till möjligheten att tillgodose behoven med enskilda anläggningar. Detta under förutsättning att den enskilda anläggningen kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Om hög skyddsnivå för hälsa råder i området bör enskilt omhändertagande av spillvatten anses olämpligt och därmed föreligger behov av kommunalt verksamhetsområde. Det bör noteras att detta förhållningssätt förutsätter att kravet om samlad bebyggelse är uppfyllt, enstaka enskilda avloppsanläggningar kan tillåtas i områden där hög skyddsnivå avseende hälsoskydd råder.

Om kommunen förordar enskilt omhändertagande av spillvatten i ett område bör kommunen visa att översvämningsrisk inte föreligger avseende höga vattenstånd i vattendrag, kustöversvämnning samt inrinnande ytvatten. En enskild avloppsanläggning bör kunna hantera en 100-årshändelse inklusive klimatfaktor. Om fler än 20 av anläggningarna behöver åtgärdas

för att uppfylla kraven anses inte förutsättningar för enskilt omhändertagande finnas då det finns ett allmänt intresse som behöver skyddas.

Den praktiska genomförbarheten avseende inrättandet av enskilda anläggningar innebär att tomterna måste vara minst 1 000 m² (med hänsyn till säkerhetsavstånd mellan dricksvattenanläggningar och avloppsanläggningar). Alternativt kan fastighetsägare bilda en gemensam anläggning, detta förutsätter dock att det finns en vilja från fastighetsägare samt att det inte finns planmässiga hinder för bildandet.

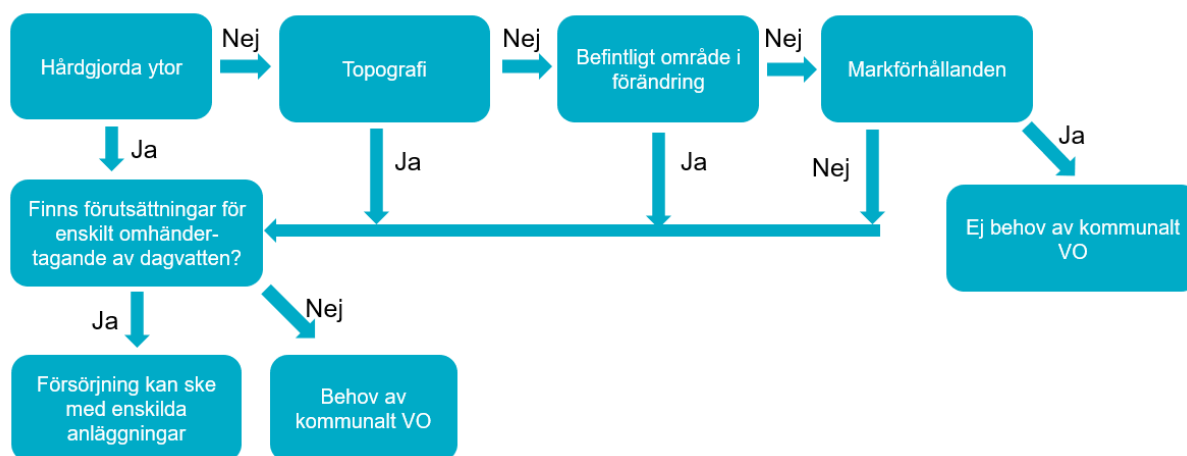
Dagvatten

Behovsbedömning avseende dagvatten genomförs separat för dagvatten fastighet respektive dagvatten gata eftersom dessa är olika vattentjänster. Metoderna för behovsbedömning beskrivs i efterföljande avsnitt.

Om kommunen har planlagt eller beviljat bygglov för ett område med översvänningsproblematik eller risk för översvänningsproblematik där frågan inte har utretts inom gällande detaljplan ska en ny behovsbedömning för dagvatten göras enligt denna riktlinje. Detta gäller även om kommunen tidigare har upprättat verksamhetsområde för dricks- eller spillvatten.

Dagvatten fastighet

Avledning av dagvatten som behövs med hänsyn till skydd av bebyggelse kan innebära behov av kommunalt verksamhetsområde för dagvatten fastighet. Ett processschema för metoden för behovsbedömning av dagvatten fastighet visas i figur 5.



Figur 5. Processchema för metod av behovsbedömning av dagvatten fastighet.

Hårdgjorda ytor

En större andel hårdgjorda ytor i ett område medför högre ytavrinning och därmed ökat behov av avledning. Enligt tabell 4.9 i Svenskt vattens publikation P110 (2016) ger bebyggelse tätare än villabebyggelse med tomtstorlek om 1 000 m² i medeltal upphov till relativt stora avrinningsvolymen vid dimensionerande nederbörd varpå avledning av dagvatten kan anses

nödvändigt för att skydda bebyggelsen. Detta motsvarar en hårdgörningsgrad om cirka 40 procent.

Om den sammanvägda avrinningskoefficienten för området är större än 0,35 kan hälsorekvisitet anses uppfyllt med hänsyn till risk för översvämning då detta kan utgöra en hälsorisk för människor. Vidare kan även miljörekvisitet vara uppfyllt om området inrymmer flerbostadshus eller verksamhet då detta innebär förekomst av parkeringar samt större trafikflöden vilket innebär större risk för förorening av dagvatten.

Topografi

I kuperade områden kommer vatten i större utsträckning avrinna ytledes och därmed inte infiltrera i lika hög grad som i flackare områden, särskilt om marken är tjälad eller delvis istäckt. Vidare kan lokala lågpunkter finnas inom området där dagvatten riskerar att bli stående. Detta kan medföra begränsade förutsättningar för enskilt omhändertagande och ökat behov av avledning genom en allmän anläggning. Om medellutningen i området är över 5 procent kan hälsorekvisitet anses uppfyllt med hänsyn till risk för översvämningar. Hälsorekvisitet anses även uppfyllt vid förekomst av lokala lågpunkter där stående vatten utgör en översvämningrisk.

Befintligt område i förändring

Om befintligt område förväntas exploateras så att avrinningskoefficienten ökar kan detta leda till ett behov av avledning och därmed verksamhetsområde för dagvatten fastighet. Om beslut om planuppdrag finns som innebär att den sammanvägda avrinningskoefficienten väntas bli större än 0,35 kan hälsorekvisitet anses uppfyllt med hänsyn till risk för översvämningar.

Markförhållanden

Områdets infiltrationskapacitet samt möjligheter till säker avledning av dagvatten från fastighet påverkar behovet av kommunalt omhändertagande.

Att markförhållanden medger möjlighet till enskilt omhändertagande innebär att markens infiltrationskapacitet är tillräcklig för att omhänderta ett 10-årsregn, alternativt att dagvatten från fastigheten kan avledas på ett säkert sätt från fastigheten till naturmark eller direkt till recipient.

Det bör noteras att det kan vara tillräckligt att en enstaka fastighet inom ett större sammanhang drabbas av vatten som rinner från intilliggande fastigheter för att domstolen ska bedöma att behov av verksamhetsområde för dagvatten föreligger (M 1944-18, 2018).

Förutsättningar för enskilt omhändertagande av dagvatten

Enligt 6 § i vattentjänstlagen ska kommunen i bedömningen ta särskild hänsyn till möjligheten att tillgodose behoven med enskilda anläggningar. Detta under förutsättning att den enskilda anläggningen kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

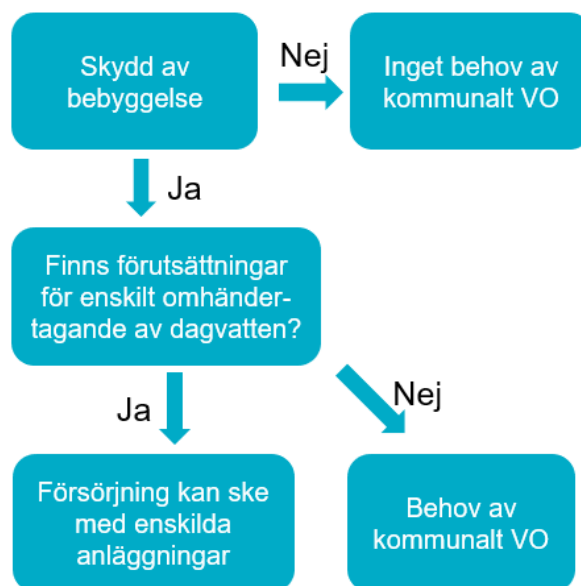
Om fastigheterna på ett säkert sätt kan avleda dagvatten direkt till naturmark eller recipient anses förutsättningar för enskilt omhändertagande av dagvatten finnas. Detta kan även hanteras genom en gemensamhetsanläggning som har rådighet för att kunna avleda dagvatten från fastigheter till naturmark eller recipient. Bildandet av en gemensamhetsanläggning förutsätter att det finns en vilja från fastighetsägare samt att det inte finns planmässiga hinder för bildandet.

Dagvatten gata

Avledning av dagvatten som behövs med hänsyn till skydd av bebyggelse kan innebära behov av kommunalt verksamhetsområde för dagvatten gata.

Bedömning av behov av verksamhetsområde för dagvatten gata förutsätter i de flesta fall att behov fastställts för verksamhetsområde fastighet. Områden där verksamhetsområde för dagvatten gata kan vara aktuellt trots att behov av verksamhetsområde för dagvatten fastighet inte fastställts är dels huvudgator eller allmän plats för vilka dagvatten avleds eller behöver avledas via allmän dagvattenanläggning, dels för fastigheter belägna perifert inom den samlade bebyggelsen och som kan tillgodose behovet av dagvatten fastighet på ett bättre sätt än genom en allmän anläggning. Exempel på detta är fastigheter som har möjlighet att avleda dagvatten direkt mot naturmark eller recipient men ingår i sammanhang för vilket avledning av dagvatten från allmän plats är nödvändig med hänsyn till skyddet av bebyggelsen.

Ett processschema för metoden för behovsbedömning av dagvatten gata visas i figur 6.



Figur 6. Processchema för metod av behovsbedömning av dagvatten gata.

Skydd av bebyggelse

Vid analys av om avledning av dagvatten behövs med hänsyn till skydd av bebyggelse avses dagvatten från allmän plats. Allmän plats omfattar både offentlig allmän plats och mark som nyttjas som allmän plats oavsett ägarförhållanden.

Om avledning av dagvatten gata behövs för att skydda bebyggelse kan hälsorekvisitet anses uppfyllt och därmed föreligger behov av kommunalt verksamhetsområde.

Det bör noteras att det kan vara tillräckligt att en enstaka fastighet inom ett större sammanhang drabbas av vatten som rinner från intilliggande fastigheter för behov av verksamhetsområde för dagvatten ska föreligga (M 1944-18, 2018).

Förutsättningar för enskilt omhändertagande av dagvatten

Om allmän platshållare inte kan avleda dagvatten från allmän plats till recipient och detta krävs med hänsyn till skydd av bebyggelse anses behov av kommunalt verksamhetsområde föreligga. Att allmän platshållare inte kan avleda dagvattnet kan exempelvis bero på begränsat tillgängligt utrymme, planmässiga hinder eller begränsad rådighet över marken.

Enskilt omhändertagande av dagvatten kan utföras genom en gemensamhetsanläggning som har rådighet för att kunna avleda dagvatten från allmän plats till recipient. Bildandet av en gemensamhetsanläggning förutsätter att det finns en vilja från allmän platshållare samt att det inte finns planmässiga hinder för bildandet.

Prioritering av allmänna vattentjänster

För de bebyggelsegrupper där ett behov av inrättande av kommunalt verksamhetsområde kan konstateras behöver behoven prioriteras. Följande prioriteringsmodell, som presenteras i tabell 1-3, omfattar totalt 17 faktorer för hälsoskydd, miljöskydd och samhälle. I modellen har hälsoskydd 50 procent vikt, miljöskydd 25 procent vikt och samhälle 25 procent vikt.

Respektive kriterium ges 1, 3 eller 5 poäng vilka endast appliceras på den vattentjänst som kriteriet är aktuellt för. Vattentjänsterna benämns V (vatten), S (spillvatten), D_f (dagvatten fastighet) och D_g (dagvatten gata). Kriterierna viktas sedan per vattentjänst i syfte att inom respektive utbyggnadsområde få en indikation på vilken vattentjänst som anses ha högst prioritet. Den totala poängsumman viktas även i förhållande till antalet vattentjänster som området bedöms ha behov av, detta för att samtliga utbyggnadsområden ska kunna jämföras med varandra oaktat antalet vattentjänster.

Om information saknas för att utföra poängbedömningen för ett kriterium ska 3 poäng sättas eftersom kriteriet då inte får genomslag i prioriteringen. Det bör framgå i resultatet av prioriteringen att information har saknats och att bedömningen kan förändras när kompletterande information fås.

Resultatet av prioriteringsmodellen är en rangordnad lista över samtliga områden där behov av allmänna vattentjänster har konstaterats. Listan kan sedan arbetas in i en utbyggnadsplan som beaktar logik i utbyggnadsordning, etappindelning samt tillgång till personella och ekonomiska resurser.

Hälsoskydd

Inom hälsoskydd har åtta faktorer beaktats i prioriteringsmodellen vilka visas i tabell 1 och beskrivs närmare nedan. Hälsoskydd har givits 50 procent vikt i modellen eftersom det räcker med att en risk för påverkan på människors hälsa identifieras för att rekvisitet ska anses vara uppfyllt. För att miljörekvisitet ska anses vara uppfyllt ska inrättandet av en allmän anläggning väsentligt motverka påtagliga olägenheter för miljön.

Tabell 1. Prioriteringsmodellens faktorer för prioritering för hälsoskydd samt dess poängbedömning och viktning.

Kriterier för prioritering	Poängbedömning för respektive kriterium			Viktning %				Andel av viktning för hälsoskydd
	1 poäng	3 poäng	5 poäng	V	S	Dr	Dg	
Allmänna badplatser	Ingen allmän badplats i närliggande recipient, alt. området är beläget >300 m från recipient	En allmän badplats närliggande recipient	Flera allmänna badplatser närliggande recipient	0	60	10	30	4
Vattenskyddsområde	Utanför vattenskyddsområde	Inom tertiär skyddszon	Inom primär eller sekundär skyddszon	35	35	10	20	8
Råvatten-/dricksvattenkvalitet	Kräver ingen beredning	Kräver enkel beredning ex. luftning/enkelt filter	Kräver avancerad beredning ex. omvänd osmos, kolfilter, jonbytare	100	0	0	0	8
Råvattenkvantitet	>1 000 l/d*ha	500-1 000 l/d*ha	<500 l/d*ha	100	0	0	0	10
Utpekad som möjlig vattentäkt	Ej utpekad som möjlig vattentäkt	-	Utpekad som möjlig vattentäkt	35	35	10	20	4
Bebyggelse-täthet/tomtstorlek, median	>2 000 m ²	1 000-2 000 m ²	<1 000 m ²	35	35	20	10	4
Översvämningsproblematik	Ej dokumenterade problem. Ej riskområde för översvämning	Ej dokumenterade problem. Riskområde för översvämning	Dokumenterade problem. Riskområde för översvämning	0	60	30	10	8
Förekomst av källare	Inga källare	<20 % av hus med källare	>20 % av hus med källare	0	0	70	30	4

Allmänna badplatser bör beaktas vid prioritering eftersom utsläpp från enskilda avloppsanläggningar kan påverka badvattenkvalitet.

Vattenskyddsområde ingår i prioriteringsmodellen då enskilda dricksvattenanläggningar kan påverka dricksvattenkvantiteten samt enskilda avloppsanläggningar kan påverka dricksvattenkvaliteten.

Råvatten/dricksvattenkvalitet och *råvattenkvantitet* beaktas eftersom bristande kvalitet eller kvantitet innebär sämre förutsättningar för enskild dricksvattenförsörjning. Kriterierna inkluderas i modellen i den mån information finns.

Möjlig vattentäkt ingår i prioriteringsmodellen då detta kan vara av stor vikt för att säkra framtida dricksvattenförsörjning. Enskilda dricks- och avloppsanläggningar riskerar att påverka kvantitet och kvalitet av vattentäkter.

Bebyggelseäthet/tomtstorlek beaktas då detta är avgörande för att tillräckliga säkerhetsavstånd mellan dricks- och spillvattenanläggningar ska kunna uppnås. Avseende dricksvattenanläggningar kan bebyggelseätheten även påverka råvattenkvantiteten.

Översvämningsproblematik är en del av prioriteringen eftersom detta riskerar att påverka enskilda avloppsanläggningar samt utgöra behov av avledning av dagvatten. Ett område betraktas som riskområde för översvämning om fler än 5 procent av byggnaderna drabbas av minst 2 dm stående vatten vid minst 20 procent av fasaden vid ett 100-årsregn med klimatfaktor 1,25.

Förekomst av källare ingår i modellen eftersom dessa byggnader har en högre översvämningsrisk då de riskerar att drabbas av uppdamning via ledningssystemet samt inrinnande ytvatten.

Miljöskydd

Inom miljöskydd har sex faktorer beaktats i prioriteringsmodellen vilka visas i tabell 2 och beskrivs närmare nedan. Miljöskydd har givits 25 procent vikt i modellen.

Tabell 2. Prioriteringsmodellens faktorer för prioritering för miljöskydd samt dess poängbedömning och viktning.

Kriterier för prioritering	Poängbedömning för respektive kriterium			Viktning %				
	1 poäng	3 poäng	5 poäng	V	S	Dr	Dg	Andel av viktning för miljöskydd
Strandskydd	Utanför strandskyddsområde	-	Del av området/hela området inom strandskyddsområde	35	35	20	10	3
Permanent-/fritidsboende	<5 % permanentboende	5-50 % permanentboende	>50 % permanentboende	50	50	0	0	4
Naturvärdesobjekt	Utanför område för naturvärdesobjekt som omfattar vatten- eller strandskyddsmiljö.	-	Del av området/hela området inom område för naturvärdesobjekt som omfattar vatten- eller strandskyddsmiljö.	0	70	10	20	4
Befintliga enskilda spillvattenanläggningar	<5 % kräver åtgärd	5-30% kräver åtgärd	>30 % kräver åtgärd	40	60	0	0	5
Recipientstatus (MKN)	Hög-god ekologisk status	Måttlig-otillfredsställande status	Dålig ekologisk status	0	70	10	20	5
Tillskottsvattenproblem	Inga kända problem	Tillskottsvatten observerat, liten risk för bräddning	Tillskottsvatten observerat, stor risk för bräddning	0	0	70	30	4

Strandskydd har inkluderats i prioriteringsmodellen då dessa områden är skyddade enligt miljöbalken i syfte att bevara allmänhetens tillgång till stränder och vatten samt bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. Vidare råder även hög skyddsnivå för miljö inom 100 m från kusten samt sjöar och vattendrag som är klassade i VISS.

Andel permanentboende beaktas vid prioritering då detta påverkar områdets belastning från enskilda avlopp samt dricksvattenkvantitet.

Naturvärdesobjekt avseende vatten- eller strandskyddsmiljö beaktas vid prioritering då dessa områden är känsliga ur ekologisk synpunkt och bör skyddas enligt miljöbalkens hushållningsbestämmelser.

Befintliga enskilda spillvattenanläggningar ingår i modellen eftersom avloppsanläggningar som inte uppfyller miljölagstiftningens krav riskerar att utgöra en hög näringsbelastning.

Recipientstatus beaktas vid prioritering då recipientens status och känslighet är avgörande för vilken belastning som kan tillåtas från ett område.

Tillskottsvattenproblem ingår i modellen eftersom tillskottsvatten leder till ökad risk för bräddning vilket utgör en negativ påverkan på miljön.

Samhälle

Inom samhälle har tre faktorer beaktats i prioriteringsmodellen vilka visas i tabell 3 och beskrivs närmare nedan. Samhälle har givits 25 procent vikt i modellen.

Tabell 3. Prioriteringsmodellens faktorer för prioritering för samhälle samt dess poängbedömning och viktning.

Kriterier för prioritering	Poängbedömning för respektive kriterium			Viktning %				Andel av viktning för samhälle
	1 poäng	3 poäng	5 poäng	V	S	D _r	D _g	
Antal hushåll	<25	25-50	>50	25	25	25	25	8
Planmässiga hinder	Det finns planmässiga hinder	Inga planmässiga hinder. Ingen detaljplan alternativt planarbete påbörjat.	Detaljplan har vunnit laga kraft	25	25	25	25	7
Täckningsgrad för anläggningsavgift	<25 %	25-50 %	>50 %	25	25	25	25	10

Antal hushåll inkluderas i prioriteringsmodellen eftersom ett större antal hushåll med enskilda dricks- och spillvattenanläggningar utgör en högre belastning. Inrättande av verksamhetsområde i områden med ett större antal hushåll ger således större total påverkan. Vidare råder hög skyddsnivå för miljö och hälsa i områden där den sammanlagda belastningen är eller riskerar att bli hög på grund av antalet utsläppskällor.

Planmässiga hinder beaktas vid prioritering eftersom detta kan styra inom vilken tidsram VA-utbyggnad är möjlig. Planmässiga hinder kan innebära att det finns osäkerheter i förutsättningar för dimensionering eller tillgängligt ytbehov för en allmän anläggning. Behov av ny detaljplan eller ändring av gällande detaljplan kan även finnas om gällande plan medger byggrätter som är mindre än 100 m² vilket bedöms försvåra möjligheten till permanentboende.

Täckningsgrad för anläggningsavgift ingår i modellen då detta beskriver förhållandet mellan kostnader och intäkter av VA-utbyggnad i ett område. En låg täckningsgrad riskerar att medföra ökade VA-avgifter för att nå kostnadstäckning.

Arbetsprocesser

I efterföljande avsnitt beskrivs kommunens arbetsprocesser vid behovsbedömning och prioritering av allmänna vattentjänster i bebyggelsegrupper där tillfredsställande VA-försörjning saknas. De arbetsprocesser som beskrivs är:

- Framtagande av utbyggnadsplan
- Behovsbedömning i områden som inte tidigare identifierats i vattentjänstplanen
- Initiering av VA-utbyggnad
- Hantering av områden där VA-utbyggnad måste föregås av detaljplaneläggning
- I väntan på allmän VA-anläggning
- Övertagande av enskilda anläggningar
- Uppföljning av anslutningar

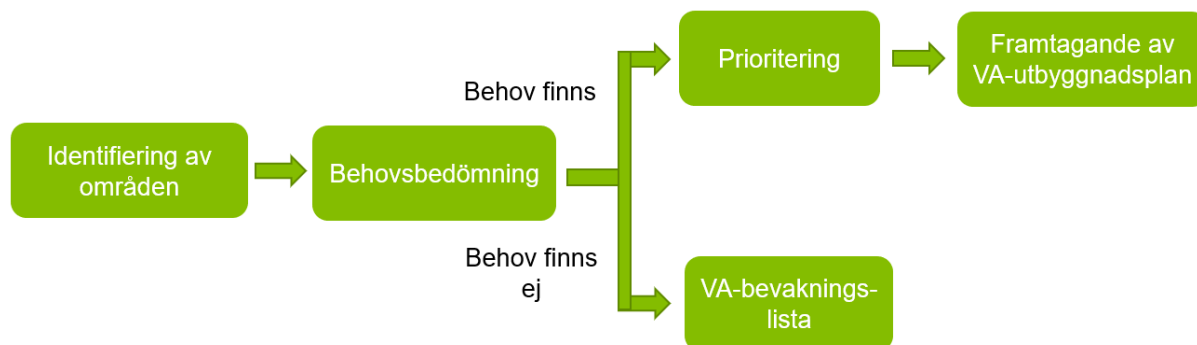
Roller och ansvar

Kommunens arbete med planering av allmänna vattentjänster bedrivs i samarbete mellan samhällsbyggnadskontoret samt Nodra AB. Arbetet är fördelat i ett antal styr- och arbetsgrupper.

Samhällsbyggnadskontoret ansvarar för att säkerställa att det finns en aktuell vattentjänstplan som beskriver kommunens långsiktiga planering av allmänna vattentjänster samt för att ta fram förslag på nya verksamhetsområden. Kommunens VA-huvudman, *Nodra AB* har ansvar för att genomföra vattentjänstplanen. *Styrgrupp vatten* består av representanter från samhällsbyggnadskontoret samt Nodra AB. Gruppen ansvarar för att ta beslut om operativa och strategiska vattenfrågor. *Vattengruppen* (styrgrupp vattens arbetsgrupp) består av representanter från samhällsbyggnadskontoret och Nodra AB. Vattengruppen bereder frågor, tar fram vattentjänstplanen och säkrar dess genomförande. Inom vattengruppen finns *arbetsgrupp VA* som hanterar löpande vattentjänstfrågor. Kommunens *vattenstrateg* samordnar styrgrupp vatten och vattengruppen.

Framtagande av VA-utbyggnadsplan

I kommunens vattentjänstplan ingår en VA-utbyggnadsplan som beskriver planering av utbyggnad av allmänna vattentjänster i ett 12-årsperspektiv. Vattentjänstplanen och därmed utbyggnadsplanen uppdateras och revideras vart fjärde år. Kommunens arbetsprocess för framtagande av utbyggnadsplan visas i figur 7.



Figur 7. Arbetsprocess för framtagande av utbyggnadsplan.

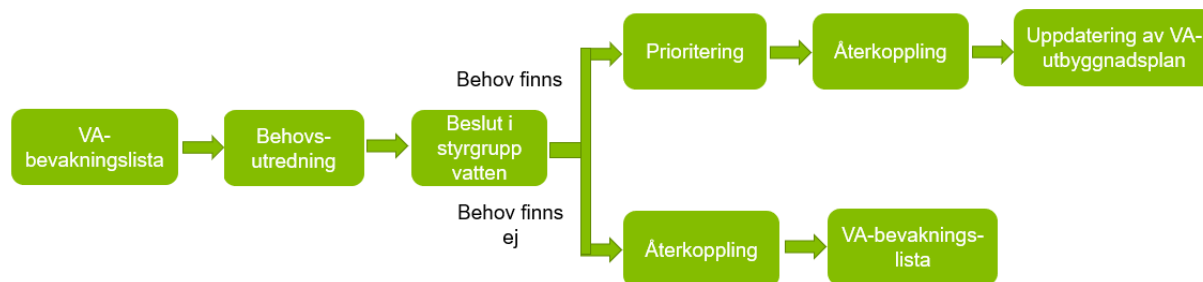
Arbetsprocessen inleds med att områden där behov av utbyggnad av allmänna vattentjänster kan finnas identifieras. Då behovsbedömningen inte kan utföras för samtliga bebyggelsegrupper med fler än 20 hus inom kommunen görs en prioritering av vilka områden som behöver utredas. Områdena samlas i en VA-utredningslista och behovsbedömningen utförs enligt tidigare beskriven metodik. Om tillkommande områden identifieras mellan bedömningscykler placeras de i en VA-bevakningslista.

Om behov inte bedöms föreligga placeras områdena i bevakningslistan. I listan utförs löpande uppföljning av information som kan förändra behovet av allmänna vattentjänster, exempelvis bygglovsansökningar. Om förutsättningar förändras så att behov av allmänna vattentjänster kan finnas utförs behovsbedömningen igen.

Om behov bedöms föreligga utförs prioritering enligt tidigare beskriven prioriteringsmodell. Resultatet av prioriteringen arbetas om till en VA-utbyggnadsplan som beaktar tillgång till personella och ekonomiska resurser. Utbyggnadsplanen beskriver var och när kommunen planerar att bygga ut allmänna vattentjänster inom de kommande 12 åren. Områden där behov föreligger men som inte kommer prioriteras för utbyggnad inom de kommande 12 åren inkluderas i listan men ges ingen tidplan.

Behovsbedömning i områden som inte identifierats i vattentjänstplanen

Vid förfrågan om inrättande av verksamhetsområde i ett område som inte identifierats i vattentjänstplanen bör behovsbedömning utföras. Förfrågan initieras av en frågeställare, exempelvis en markägare som vill exploatera eller representant från samfällighet vars medlemmar efterfrågar anslutning till den allmänna anläggningen. Arbetsprocessen för behovsbedömning och beslut om verksamhetsområde i dessa områden visas i figur 8.



Figur 8. Arbetsprocess för behovsbedömning och beslut om nytt verksamhetsområde.

Inkomna områden placeras i VA-bevakningslista i väntan på behovsbedömning. Arbetsgrupp VA genomför behovsutredning för dessa en gång om året enligt metoden för behovsbedömning. Behovsutredning redovisas för styrgrupp vatten som tar beslut om behov och eventuell avgränsning. Om styrgruppen inte är enig lyfts frågan till programstyrgruppen.

Om behov konstateras genomförs utredning för prioritering. Därefter återkopplas resultatet av behovsbedömning och prioritering till frågeställaren. Slutligen uppdateras vattentjänstplanen med information om behov och prioritering för aktuellt område. Vattentjänstplanen och därmed utbyggnadsplanen uppdateras och revideras vart fjärde år.

Om behov inte bedöms finnas återkopplas resultatet direkt till frågeställaren. Aktuellt område arbetas därefter in i VA-bevakningslistan. I listan utförs löpande uppföljning av information som kan förändra behovet av allmänna vattentjänster, exempelvis bygglovsansökningar. Om förutsättningar förändras så att behov av allmänna vattentjänster kan finnas utförs behovsbedömningen igen.

Initiering av VA-utbyggnad

För områden som ingår i utbyggnadsplanen i vattentjänstplanen ska VA-utbyggnad initieras. Arbetsprocessen för initiering av VA-utbyggnad visas i figur 9. Processen förutsätter att planmässiga förutsättningar för VA-utbyggnad finns för aktuellt område. Om planmässiga förutsättningar inte finns bör arbetsprocessen för hantering av områden där VA-utbyggnad måste föregås av detaljplaneläggning följas.



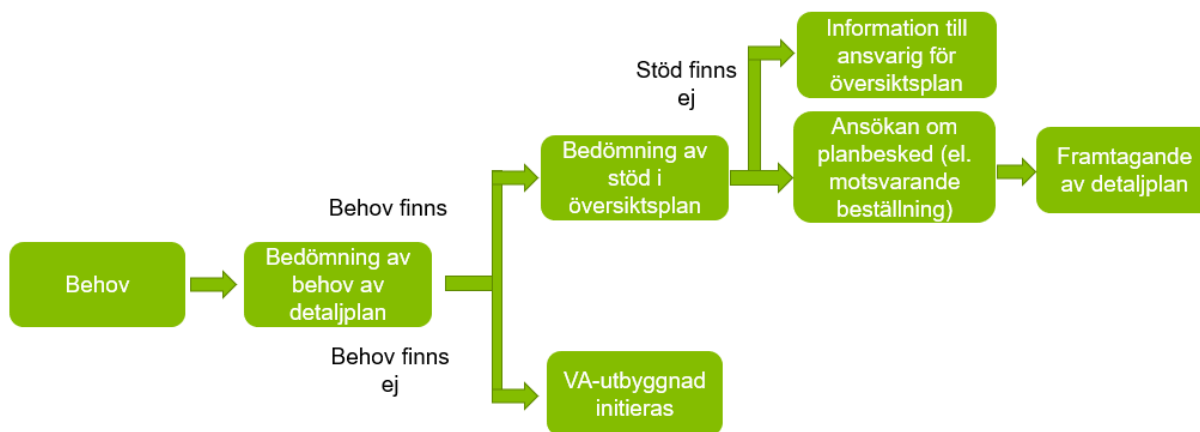
Figur 9. Arbetsprocess för initiering av VA-utbyggnad.

Processen för initiering av VA-utbyggnad utförs i två parallella led. Arbetsgrupp VA tar fram uppdragsspecifikation för VA-utbyggnad för aktuellt område. Uppdragsspecifikationen är en enkel form av projektplan som beskriver projektets syfte och omfattning. Vattenstrateg lyfter sedan uppdragsspecifikationen till styrgrupp vatten som tar beslut om att godkänna uppdragsspecifikationen varpå överlämning till Nodra AB sker och genomförandet initieras.

Arbetsgruppen tar även fram underlag för inrättande av verksamhetsområde för aktuella vattentjänster. Underlaget anger vilka fastigheter som ska ingå i verksamhetsområdet för respektive vattentjänst. Vattenstrateg lyfter underlaget till kommunstyrelsen för beredning. Därefter lyfter vattenstrateg underlaget till kommunfullmäktige som tar beslut om inrättande av nytt verksamhetsområde.

Områden där VA-utbyggnad bör föregås av detaljplaneläggning

I vissa områden som identifieras i vattentjänstplanen kan det krävas detaljplaneläggning för att VA-utbyggnad ska vara möjlig. Arbetsprocessen för områden där VA-utbyggnad bör föregås av planläggning visas i figur 10.



Figur 10. Arbetsprocess för områden där VA-utbyggnad bör föregås av detaljplaneläggning.

Om behov av allmänna vattentjänster konstateras för ett område ska en bedömning av behovet av detaljplan utredas i samband med att området prioriteras. Detta så att informationen kan beaktas vid framtagande av VA-utbyggnadsplanen.

Detaljplaneläggning kan vara nödvändigt för att fastställa förutsättningar för dimensionering eller säkra markåtkomst för allmän anläggning. Behov av ny detaljplan eller ändring av gällande detaljplan kan även finnas om gällande plan medger bygggrätter som är mindre än 100 m² vilket bedöms försvåra möjligheten till permanentboende. Vidare kan behov av detaljplaneläggning finnas om området innehåller ett stort antal större tomter då detta väntas leda till förfrågningar om avstyckning.

Om behov av detaljplan finns bör en bedömning av stöd för planläggning i aktuell översiktsplan utvärderas. Detta för att begränsa risken att detaljplanen överprövas av länsstyrelsen och/eller vid ett överklagande att planen upphävs av mark- och miljödomstolen eller mark- och miljööverdomstolen om inget stöd finns. Om inget stöd i översiktsplan finns ska vattenstrateg informera ansvarig för översiktsplanen att behov av ändring av översiktsplanen finns. Oavsett om stöd i översiktsplan finns eller inte initierar vattenstrateg detaljplanarbetet genom att skicka in en ansökan om planläggning (planbesked), eller motsvarande beställning. Planbeskedet finansieras genom en planbeskedsavgift som faktureras sökanden efter att samhällsplaneringsnämnden tagit beslut om planbeskedet. Planbeskedsansökan bör lämnas in i god tid (5-10 år) innan planerad VA-utbyggnad. Plankostnadsavgift faktureras bygglovssökande i samband med beviljat bygglov.

Om inget behov av detaljplan finns för VA-utbyggnad initieras processen för VA-utbyggnad enligt tidigare beskriven arbetsprocess.

I väntan på allmän VA-anläggning

I väntan på utbyggnad av allmän VA-anläggning behöver det säkerställas att befintliga avloppsanläggningar fungerar tillfredställande och inte ger upphov till olägenhet för miljön eller människors hälsa. Dock bör krav på att åtgärda avloppsanläggningar i områden där anslutning till allmän anläggning sker i närtid undvikas. Därmed bör det tydliggöras vilka krav som ställs på enskilda anläggningar i områden där utbyggnad av allmän VA-anläggning ska ske.

Byggnads- och miljöskyddsnämnden är tillsynsmyndighet och kan ge tillstånd till anläggandet av nya anläggningar samt ställa krav på bristfälliga anläggningar. Krav kan ställas på enskilda anläggningar vid klagomål, bygglovsförfrågningar, slamtömmares anmälan om avvikelse eller vid tillsyn av enskilda anläggningar. Bedömningen görs i varje enskilt fall men följande principer är vägledande:

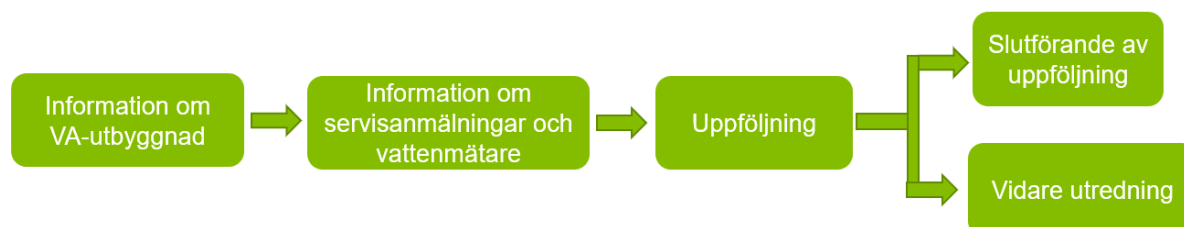
- Om möjlighet att ansluta till allmän VA-anläggning ges inom två år ställs inga krav på anläggningen. Undantag gäller vid konstaterad olägenhet för miljön eller människors hälsa. Tillstånd för inrättande av nya enskilda anläggningar begränsas.
- Om möjlighet till anslutning ges inom två till fem år prioriteras inte inventering av befintliga anläggningar. Tillstånd för inrättande av nya anläggningar kan komma att beviljas.
- Om möjlighet till anslutning ges om mer än fem år kan krav på åtgärd komma att ställas. Inventering sker enligt samhällsbyggnadskontorets, miljö- och hälsoskydds lista över inventeringsområden samt aktuell tillsynsplan.

Ta över och allmänförklara anläggningar

I områden med en befintlig gemensam anläggning kan behov av kommunalt huvudmannskap ändå uppstå till följd av svårigheter att driva och underhålla den enskilda anläggningen. I dessa fall bedöms behovet för kommunalt VA som om en gemensam anläggning inte finns. Om behov av kommunalt huvudmannskap finns byggs en ny VA-anläggning ut och eventuellt restvärde i onyttigblivna anläggningar löses in av VA-huvudmannen (40 § SFS: 2006:412).

Uppföljning av anslutningar

När VA-utbyggnad har skett ska en uppföljning genomföras för att kontrollera antalet anslutningar till den allmänna anläggningen. Arbetsprocessen för uppföljning av anslutningar visas i figur 11.



Figur 11. Arbetsprocess för uppföljning av anslutningar.

Processen inleds med att Nodra AB informerar byggnads- och miljöskyddsnämnden om att VA-utbyggnad har skett i aktuellt område. Efter cirka ett år informerar Nodra AB arbetsgrupp VA om vilka fastigheter som inte har anslutit sig till den allmänna VA-anläggningen genom sammanställning av inkomna servisanmälningar samt uppsatta vattenmätare. Uppföljning sker därefter årligen genom möte i arbetsgrupp VA. Arbetsgruppen tar beslut om vilka områden som kräver vidare utredning för att bedöma om anslutning har skett. Arbetsgruppen genomför vidare utredning och överlämnar en lista med potentiella tillsynsobjekt till tillsynsmyndigheten. För de områden som inte kräver vidare utredning slutförs uppföljningsarbetet.

Referenser

2000/60/EG. *Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.*

(EU) 2020/2184. *Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) av den 16 december 2020 om kvaliteten på dricksvatten.*

Klimatanpassning.se (2023). *Dagvatten och spillvatten.* <https://www.klimatanpassning.se/hur-samhället-paverkas/vatten-och-avlopp/dagvatten-och-spillvatten-1.107468> [2023-09-25].

LIVSFS 2022:12. *Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten.*

Mark- och miljööverdomstolen, målnummer M 1944-18, 2018-12-06.

SFS 1970:994 *Jordabalk.* Stockholm: Justitiedepartementet L1.

SFS 1998:808. *Miljöbalk.* Stockholm: Miljödepartementet.

SFS 2006:412. *Lag om allmänna vattentjänster.* Stockholm: Miljödepartementet.

SFS 2010:900 *Plan- och bygglag.* Stockholm: Finansdepartementet.

Svenskt vatten (2016). *P110 - Avledning av dag-, drän- och spillvatten.*

Svenskt vatten (2019). *Fakta om vatten – Vattnets kretslopp.* <https://www.svenskvatten.se/fakta-om-vatten/vattnets-kretslopp/> [2023-09-19]

Vatteninformationssystem Sverige (VISS). <https://viss.lansstyrelsen.se/Exports.aspx> [2023-10-09]